

СЕКЦІЯ 2

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: 10.32999/ksu2307-8030/2020-38-3

УДК 338.43:001.895:635.61(477.7)

Лимар В.А.

*кандидат сільськогосподарських наук, директор
Південної державної сільськогосподарської дослідної станції
Інституту водних проблем і меліорації НААН
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2259-2655>
E-mail: ipobuaan@gmail.com*

Шашкова Н.І.

*доктор економічних наук, завідувач кафедри менеджменту
Херсонського державного університету
<http://orcid.org/0000-0002-8414-1569>
E-mail: shashnin79@gmail.com*

Шабля О.С.

*кандидат економічних наук, заступник директора
Південної державної сільськогосподарської дослідної станції
Інституту водних проблем і меліорації НААН
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2669-0711>
E-mail: 2412-79@ukr.net*

Холодняк О.Г.

*завідувач відділу селекції
Південної державної сільськогосподарської дослідної станції
Інституту водних проблем і меліорації НААН
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0025-7247>
E-mail: kv88880f7enator@gmail.com*

ШЛЯХИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ БАШТАННИЦТВА НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

У роботі розглянуто сучасний стан та перспективи розвитку галузі баштанництва на Півдні України шляхом упровадження інновацій за рахунок високопродуктивних сортів і гібридів, сучасних ресурсо- та енергозберігаючих технологій їх вирощування, спеціалізації та концентрації виробництва. Метою статті є дослідження особливостей інноваційної діяльності в агропромислових підприємствах під час виробництва баштанних культур та визначення на цій основі підходів до забезпечення їх ефективного функціонування та подальшого розвитку в сучасних економічних умовах. Установлено, що перехід вирощування баштанних культур від великотоварного виробництва у господарства населення та дрібні фермерські господарства зумовив посилення відриву реального виробника від наукових надбань, новітніх технологій, якісного насіння, суттєво обмежив можливості інноваційного розвитку галузі. Для забезпечення ефективності виробництва баштанних в умовах конкуренції виробники повинні здійснювати інвестиції з урахуванням фактичних масштабів землекористування. Завдяки цьому, а також упровадженню інновацій у виробництво пропозиція на баштанну продукцію буде зростати. У таких умовах ціни та доходи матимуть тенденцію до зниження. Пропонується посилити увагу до модернізації виробництва, зберігання, транспортування та реалізації баштанної продукції; спеціалізації та концентрації виробництва, створення асоціації різних форм кооперації і агрегації товаровиробників; залучення інвестицій, підвищення капіталізації виробництва, у тому числі з боку держави як головного регулятора умов формування ринкових відносин галузі; всебічного впровадження у виробництво високопродуктивних сортів і гібридів та ресурсо-, енергозберігаючих технологій їх вирощування.

Ключові слова: інноваційна діяльність, баштанництво, собівартість, кооперація, селекція, технології, маркетинг.

Лымарь В.А., Шашкова Н.И., Шабля А.С., Холодняк О.Г. ПУТИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ОТРАСЛИ БАХЧЕВОДСТВА НА ЮГЕ УКРАИНЫ

В работе рассмотрены современное состояние и перспективы развития отрасли бахчеводства на Юге Украины путем внедрения инноваций за счет высокопродуктивных сортов и гибридов, современных ресурсо- и энергосберегающих технологий их выращивания, специализации и концентрации производства. Целью статьи является исследование особенностей инновационной деятельности в агропромышленных предприятиях при производстве бахчевых культур и определение на этой основе подходов к обеспечению их эффективного функционирования и последующего развития в современных экономических условиях. Установлено, что переход выращивания бахчевых культур от крупнотоварного производства в хозяйства населения и мелкие фермерские хозяйства обусловил усиление отрыва реального производителя от научных открытий, новейших технологий, качественных семян, существенно ограничил возможности инновационного развития отрасли. Для обеспечения эффективности производства бахчевых в условиях конкуренции производители должны осуществлять инвестиции с учетом фактических масштабов землепользования. Благодаря этому, а также внедрению инноваций в производство предложение на бахчевую продукцию будет расти. В таких условиях цены и доходы будут иметь тенденцию к снижению. Предлагается больше уделять внимания модернизации производства, хранению, транспортировке и реализации бахчевой продукции; специализации и концентрации производства, созданию ассоциации разных форм кооперации и агрегации товаропроизводителей; привлечению инвестиций, повышению капитализации производства, в том числе со стороны государства как главного регулятора условий формирования рыночных отношений отрасли; всестороннему внедрению в производство высокопродуктивных сортов и гибридов, ресурсо- и энергосберегающих технологий их выращивания.

Ключевые слова: инновационная деятельность, бахчеводство, себестоимость, кооперація, селекція, технологии, маркетинг.

Lymar Vladimir, Shashkova Nina, Shabla Alexandr, Kholodnyak Oleg. WAYS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE MELON GROWING INDUSTRY IN THE SOUTH UKRAINE

The paper examines the current state and prospects for the development of the melon industry in the South of Ukraine, through the introduction of innovations – high-yielding varieties and hybrids, modern resource- and energy-saving technologies of their cultivation, specialization and concentration of production. The aim of the article is to study the peculiarities of innovation in agro-industrial enterprises in the production of melon crops and to identify on this basis approaches to ensure their effective functioning and subsequent development in the current economic environment. It has been established that the transition of melon crops from large-scale production to the single production and small farms has led to an increase in the separation of the real producer from scientific acquisitions, the latest technologies, quality seeds, significantly limited the opportunities for innovative development of the industry. Innovations in the melon breeding industry are proposed to be conditionally divided into four types: biological (varieties, hybrids, lines), technical (new means of mechanization and technology.), Chemical (new fertilizers, growth stimulants, means of combating diseases, pests, weeds – insecticides, fungicides, pesticides, herbicides) and organizational and economic (new production, management and information approaches and solutions). In order to ensure the efficiency of melon production in a competitive environment, producers must invest in accordance with the actual scale of land use. Thanks to this, as well as the introduction of innovations in production, the supply for melon products will grow. In such circumstances, prices and incomes will tend to decline. It is proposed to increase the attention of modernization of production, storage, transportation and sale of melon products; specialization and concentration of production, creating an association of different forms of cooperation and aggregation of producers; Attracting investments, increasing the capitalization of production, including from the state, as the main regulator of the conditions for the formation of market relations of the industry; comprehensive introduction into the production of high-yielding varieties and hybrids, resource-energy-saving technologies of their cultivation.

Keywords: innovation, banking, cost, cooperation, selection, technology, marketing.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку агропромислового комплексу України виникає потреба у переході на інноваційну модель функціонування. Такий перехід зумовлений посиленням конкурентної боротьби на ринку сільськогосподарської продукції та інтеграцією України у міжнародний економічний простір, що, своєю чергою, зумовлює необхідність формування інноваційної моделі розвитку сільського господарства, адже в сучасних умовах інноваційна діяльність є основою стабільного й ефективного зростання як окремої галузі, так і країни загалом.

За останні десять років у галузі баштанництва України відбулися негативні зміни, які унеможливили виробництво і постачання баштанних культур у достатній кількості та широкому асортименті. Основними причинами такого стану є низька якість продовольчих баштанних культур, відсутність умов для належної післязбиральної доробки, зберігання, висока собівартість продукції внаслідок технологічної відсталості галузі; крім того, баштанництво залишається однією з трудомістких галузей сільського господарства, що зумовлює низький рівень його економічної ефективності. Сукупність зазначених та інших проблем галузевого розвитку визначає актуальність наукових досліджень щодо розроблення засад інноваційного розвитку вітчизняної галузі баштанництва в сучасних умовах господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інноваційного розвитку в різних галузях сільського господарства знайшли відображення у працях С.А. Володіна [1], В.М. Гееця [2], Р.В. Логоша [3], І.І. Вініченко [4], В.Є. Роганіної [5], В.П. Рудь [6], Г.М. Саранчука [7], Р.М. Скупського [8], О.І. Янківської [9] та інших учених. Проте проблема інноваційного підходу до розвитку галузі баштанництва у сучасних умовах залишається недостатньо розкритою, що підтверджує актуальність та практичну значущість досліджень.

Мета статті – дослідити особливості інноваційної діяльності в агропромислових підприємствах під час виробництва баштанних культур та визначити на цій основі підходи до забезпечення їх ефективного функціонування та подальшого розвитку в сучасних економічних умовах.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. За даними ФАО, Україна входить у десятку провідних виробників баштанної продукції у світі за показниками валового виробництва продукції й визнана перспективним сві-

товим донором продовольства загалом і баштанництва зокрема [5, с. 132].

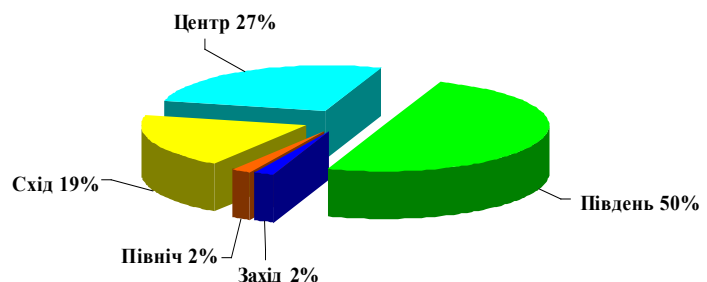
Інноваційний розвиток сільського господарства відбувається, головним чином, за рахунок внутрішньої мотивації суб'єктів господарювання. Основне джерело фінансування інноваційної діяльності – це власні кошти суб'єктів господарювання [3, с. 86].

Водночас нинішній стан сільського господарства в Україні не відповідає сучасним вимогам. Товаровиробники в нинішніх умовах постійно відчувають нестачу різних засобів виробництва, недосконалість законодавчої бази тощо. Усе це відображається на результативності роботи різних галузей сільськогосподарського виробництва [10].

Баштанництво є специфічною галуззю, яка має такі особливості, як сезонний характер виробництва, ускладнена механізація окремих виробничих процесів, що вимагає значних затрат ручної праці, потреба в працівниках певної кваліфікації та відповідній техніці, що зумовлює високі витрати виробництва [11]. У сучасних умовах галузь демонструє тенденцію до зростання виробництва в усіх категоріях господарств. Так, за останні п'ять років посівні площі під баштанними культурами в Україні зменшилися на 13% і в 2019 р. становили 64,7 тис. га, проте валове виробництво є стабільним і знаходиться на рівні 550–570 тис. т.

Лідером із виробництва баштанних культур в Україні є Південний регіон, частка якого у загальному виробництві становить понад 50%, де зібрано більше 270 тис. т плодів із площі 32,7 тис. га (рис. 1).

Найбільшим виробником є Херсонська область із показником 190 тис. т, це майже 70% від валового

Рис. 1. Структура виробництва баштанних культур по регіонах України

Джерело: складено за даними [12]

вого виробництва Південного регіону, далі йде Запорізька область – 35 тис. т, найменші показники у Одеській та Миколаївській областях – 30 тис. т та 27,5 тис. т відповідно.

Проаналізувавши показники виробництва баштанної продукції на Півдні України, можна зробити висновок, що сучасний стан не відповідає вимогам інноваційного розвитку галузі баштанництва.

Однією з ключових проблем виробництва баштанництва в Україні є перехід промислового багатотварних сільськогосподарських підприємств у дрібнотоварні господарства населення, частка яких сьогодні у виробництві становить понад 90%, а це майже 500 тис. т готової продукції (рис. 2).

У ситуації, що склалася, господарства населення виявилися найбільш пристосованими до специфіки перехідного періоду до ринку. Без значних капітальних вкладень вони збільшують виробництво продукції, менш залежні від подорожчання енергоносіїв та інших матеріально-технічних ресурсів.

Перехід до вирощування баштанних культур у господарствах населення та дрібних фермерських господарствах зумовив посилення відриву реального виробника від наукових надбань, новітніх технологій, якісного насіння, суттєво обмежив можливості інвестиційно-інноваційного розвитку галузі. Разом із тим переміщення виробництва у приватний сектор забезпечує додаткові прибутки дрібним виробникам і може бути чи не єдиним джерелом їхніх доходів. Витрати на виробництво баштанних у господарствах населення у півтора-два рази вищі, ніж у сільськогосподарських підприємствах, через неефективне використання ресурсного потенціалу, застосування ручної праці, відсутність інноваційних розробок і механізації [13].

Після переходу сільського господарства України на ринкові відносини у торгівлі баштанною продукцією відбулися значні зміни. Скасування державного замовлення і призупинення з об'єктивних причин роботи заготівельної мережі споживчої кооперації зумовили різке скорочення обсягів виробництва й продажу продукції баштанництва великими спеціалізованими підприємствами. Ціни, що склалися на продукцію баштанництва, не сприяли розшире-

ному відтворенню виробництва та не відшкодували виробничих витрат. Коливання цін реалізації продукції галузі баштанництва з року в рік призводять до зниження зацікавленості у її виробництві.

Однією з проблем нестабільної прибутковості підприємств-виробників є цінова ситуація на ринку баштанних культур, яка, своєю чергою, характеризується різноспрямованою зміною ціни реалізації.

Проведений аналіз цін на продукцію галузі дає підстави стверджувати, що 90% плодів реалізується у серпні і лише 10% – у вересні-жовтні. У цей період одночасно на ринок виходять 10 тис дрібнотоварних господарств із площею вирощування не більше 2–5 га. Як наслідок, відбувається сезонний обвал цін на продукцію, який значно погіршує рентабельність виробництва.

Ще однією причиною згорання великотоварного виробництва баштанних культур стала недостатня кількість потужностей для післязбиральної доробки та пакування продукції. Це призводить до погіршення якості продукції, втрат товаровиробником до 30–50% вирощеного врожаю, тому що протягом 60–70 днів необхідно забезпечити транспортування врожаю в обсязі майже 500 тис т до споживача на відстань 500–700 км. Подібне негативно впливає на ефективність формування та функціонування ринку на загальнодержавному і регіональному рівнях.

В Україні функціонує 703 сховища загальною ємністю 1,0 млн т для зберігання овоче-баштанних культур. Окрім того, с сільгоспідприємств не має відповідного обладнання для доробки та переробки баштанних, що не дає їм змогу отримати додаткові прибутки, адже розфасовані культури можливо продати у супермаркетах на 15–20% дорожче. Майже відсутні цехи із заморожування. У подальшому запровадження заморожування та сушіння дадуть змогу виробникові диверсифікувати канали збуту та подовжити термін реалізації баштанної продукції протягом року і підвищити рентабельність виробництва [14].

Проблемою є те, що виробництво баштанної продукції не забезпечене машинами та обладнанням для повної механізації робіт, окремі етапи виробництва вимагають значних затрат ручної праці, що суттєво збільшує сумарні витрати на вирощування

і, як наслідок, впливає на рівень економічної ефективності галузі. Наприклад, затрати ручної праці на одиницю площі під час вирощування баштанних культур у 7–12 разів вищі, ніж під час виробництва зернових або технічних культур (рис. 3).

Таким чином можна зробити висновок, що формування інноваційної системи в баштанництві відбувається за дуже несприятливих умов (недостатнє забезпечення наукової сфери матеріально-технічними ресурсами, обмеженість інформаційних ресурсів, утрата висококваліфікованих працівників тощо). Зараз більшість вітчизняних агропідприємств неспроможна виробляти високоякісну й конкурентоспроможну баштанну продукцію, що є наслідком таких негативних явищ, як: застарілий машинно-тракторний парк, диспаритет цін на продукцію промисловості й сільського господарства,

Рис. 2. Структура виробництва баштанних культур за категоріями господарств

Джерело: складено за даними [12]

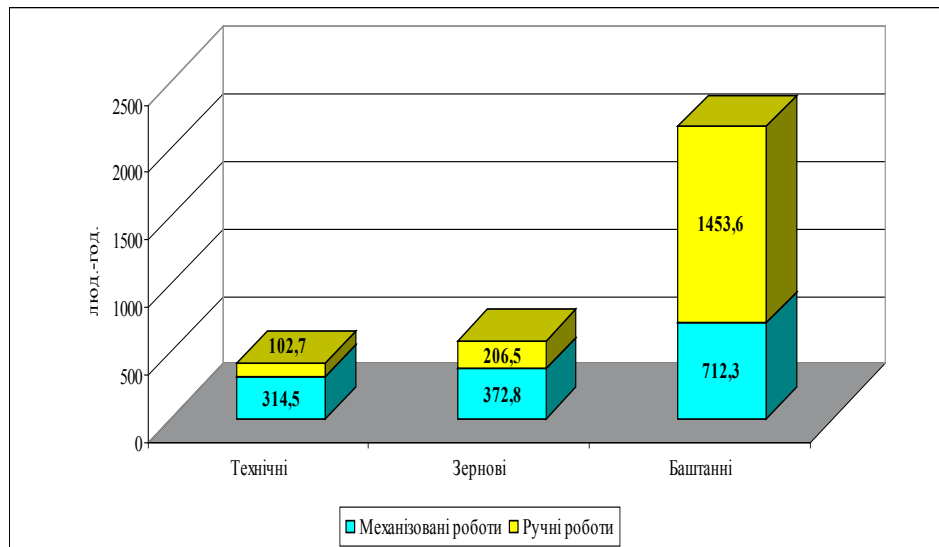

Рис. 3. Витрати у сільськогосподарському виробництві на одиницю площі

Джерело: складено за даними [15]

постійне зростання цін на паливо-мастильні матеріали, недосконала кредитно-фінансова система і законодавча база та ін.

Для забезпечення ефективності виробництва баштанних в умовах конкуренції виробники повинні здійснювати інвестиції з урахуванням фактичних масштабів землекористування. Завдяки цьому, а також упровадженню інновацій у виробництво пропозиція на баштанну продукцію буде зростати. У таких умовах ціни та доходи матимуть тенденцію до зниження.

Нами пропонується інновації в галузі баштанництва умовно поділити на чотири види: *біологічні* (сорти, гібриди, лінії), *технічні* (нові засоби механізації та технології.), *хімічні* (нові добрива, стимулятори росту, засоби боротьби із хворобами, шкідниками, бур'янами: інсектициди, фунгіциди, пестициди, гербіциди) та *організаційно-економічні* (нові виробничі, управлінські та інформаційні підходи та рішення).

Біологічні. За останні роки науковцями Південної державної сільськогосподарської дослідної станції ІВПіМ НААН розвинуто селекційну роботу на основі гетерозису за використанням поліплоїдії, цитоплазматичної чоловічої стерильності та біотехнології. Для подальшого розвитку галузі шляхом інноваційного розвитку науковцями Станції з метою зменшення або нівелювання негативних наслідків переходу баштанництва на дрібнотоварне виробництво в сучасних ринкових умовах були створені та впроваджені у виробництво нові сорти і гібриди баштанних культур, особливістю яких є збереження високих смакових властивостей та адаптивної стійкості до кліматичних умов вирощування. Нині визначено домінантні та родинні ознаки багатьох культур (кавуна, дині, гарбуза, кабачка, патисона і т. ін.). Сформовано колекції баштанних культур у складі 839 зразка, з них: кавуна – 317, дині – 269, гарбуза – 108, кабачка – 73, патисону – 18, мамордики – 1, лагенарії – 2, крукнека – 1, люффи – 1, кавбудека – 1.

Технологічні. В Україні, як і багатьох регіонах інтенсивного землеробства, вирощування високоякісної сільськогосподарської продукції залежить від різ-

ких коливань погодних умов у період вегетації рослин. Нині в умовах прогресуючих глобальних змін клімату на планеті дія несприятливих чинників навколишнього середовища стає все відчутнішою і визначає положення країни на світовому аграрному ринку [16].

Особливо гостро це питання постає для Південної України, де останнім часом часто спостерігаються довготривалі посухи протягом вегетаційного періоду. Внаслідок посилення посушливості клімату, яке є очевидним та ймовірним за сценаріями зміни клімату, за відсутності заходів з адаптації у південних областях, найімовірніше, відбудеться зменшення врожайності майже всіх сільськогосподарських культур у межах від 10% до 20%, у разі реалізації більш жорсткого сценарію – від 25% до 50% уже до 2050 р.

Науковцями Станції розроблено та впроваджено у виробництво інтенсивні технології вирощування кавуна за умов краплинного зрошення з використанням укривних матеріалів, які забезпечують отримання врожаю плодів на рівні 80–100 т/га. Розроблено технологію вирощування кавуна на основі бінарного мікросмугового способу вирощування з використанням ґрунтопокривних культур, здатних швидко накопичувати достатню вегетативну масу, поліпшити стан родючості ґрунту, підвищити урожайність плодів на 20%, знизити витрати поливної води до 10% порівняно з базовою технологією, поліпшити товарні та споживчі якості кавуна.

Хімічні. Життя рослини – це постійний обмін речовин, ланцюжок хімічних та фізіологічних процесів. Для нормального розвитку рослин потрібні волога, світло, макро- і мікроелементи та ін. Під час вирощування сільськогосподарських культур виникають різноманітні несприятливі чинники, які мають прямий вплив на рівень метаболічних процесів, на зміну обігу речовин, а також перерозподіл і засвоєння поживних речовин [17].

Посуха, високі температури, надлишкова щільність або засолення, пестицидне навантаження – це лише невеликий перелік стресових чинників, які суттєво знижують продуктивність рослин.

Підвищенню посухостійкості рослин сприяє обробка рослин синтетичними регуляторами росту та біологічно активними речовинами, що володі-

ють стреспротекторними властивостями, наприклад цирконієм, альбітом. Однак ефективність регуляторів росту сильно залежить від глибини і тривалості посухи, в умовах жорсткої посухи вони часто не реалізують своїх можливостей.

Зменшити залежність виробництва продукції баштанних культур від несприятливої дії зовнішніх чинників середовища значною мірою можна за рахунок регулювання адаптивних властивостей рослин. Науковцями Станції проводилися дослідження з можливості використання та механізму дії на стійкість рослин кавуна екологічно безпечних сполук, які є сигнальними посередниками (солі кальцію, пероксид водню, саліцилова кислота, янтарна кислота, донори оксиду азоту, жасмонова кислота), антиоксидантів (аскорбінова кислота, іонол), комерційних регуляторів росту (емістим С, зеастимулін і агростимулін) та інших прийомів із метою підвищення стійкості рослин до несприятливих чинників навколишнього середовища різної природи [18].

Установлено, що за впливу регуляторів росту активізуються фізіологічні процеси розвитку рослин кавуна, зокрема підвищується показник фотосинтетичного потенціалу посіву, збільшується загальна маса кореневої системи, підвищується вміст хлорофілу в листках. Результатом стимулювання розвитку кавуна за впливу регуляторів росту рослин є збільшення врожайності культури від 1,0 до 3,3 т/га, або на 5,7–18,9% відносно контролю.

Організаційно-економічні. В Україні створено великооптові продовольчі ринки: «Неждана» (с. В. Копані, Херсонська обл.), «Шуфар» (м. Львів), «Столичний» (м. Київ), «Початок» (Одеса) та ін., на яких гарантується збут продукції на економічно вигідних умовах. Проте ланцюг «виробник – оптовик – роздрібний продавець – споживач» залишається переважаним великою кількістю посередників. Для постачання багатьох видів овочів на експорт потрібні серйозні інвестиції в інфраструктуру [19]. Вітчизняна баштанна продукція не відповідає європейським стандартам. Так, європейські супермаркети реалізують лише продукцію, що має сертифікат якості та безпеки EuroGar. Сьогодні вітчизняні виробники здебільшого навіть не знають про його існування. Ті ж підприємства, що на практиці постали перед цією перешкодою, поки знаходяться на етапі оцінки доцільності інвестицій у сертифікацію [20].

Упровадження шляхів інноваційного розвитку галузі нині неможливе без інтеграційних процесів щодо об'єднання дрібних товаровиробників, тому науковцями Станції були спрямовані зусилля на створення спілок, об'єднань, кооперативів. Проводилися зустрічі за підтримки Українського проекту УНBDP на території сільських рад із товаровиробниками в основних промислових зонах вирощування баштанних культур. У рамках проведення Всеукраїнського фестивалю «Херсонський кавун» були організовані круглі столи з дискусією на тему «Створення асоціації товаровиробників для формування ринково привабливих крупнотоварних партій продукції баштанних культур».

Результатом цієї роботи за підтримки зерноторгової компанії «НУБІЛОН» стало відновлення у 2018 р. транспортування плодів кавуна річним транспортом до міста Київ та створення у липні 2019 р. Громадської спілки «Асоціація товаровиробників херсонського кавуна» із земельним банком близько 5,0 тис га з потенційною можливістю виробництва 25,0–30,0 тис плодів баштаної продукції.

Передбачається одним із пріоритетних напрямів роботи Асоціації на 2020 р. організація ведення пер-

винного насінництва кавуна для забезпечення високоякісним насінням членів Асоціації у повному обсязі.

Заплановано впровадження трирівневого контролю якості продукції під час вирощування баштанних культур, починаючи з внутрішнього контролю якості безпосередньо товаровиробником, другий рівень – із боку наукової установи і третій – представниками незалежної експертизи. Також сформовано запит на розроблення технологічної документації з будівництва на території села Добропілля Долматівської ОТГ центру з передпродажної доробки баштанних культур, яка буде включати такі операції, як мийка, сортування, охолодження та пакування продукції.

Протягом 2019 р. керівництвом Асоціації за безпосередньої участі співробітників Станції проведено роботу з підготовки необхідних матеріалів для оформлення заявки на Географічне значення «Херсонський кавун». В основу технічних умов Географічне значення (ГЗ) увійшли технологічні розробки та шість сортів кавуна селекції Станції.

На нашу думку, реалізація даного пілотного проекту дасть можливість модернізувати галузь та розробити подальші ефективні шляхи розвитку баштанництва, суттєво підвищити економічні показники виробництва баштанних культур України.

Досвід кооперативу «Херсон-Експо», який уже сім років успішно працює в Голопристанському районі, є показовим прикладом того, чого можуть досягти сільськогосподарські товаровиробники, об'єднані ідеєю кооперативної взаємодопомоги. Нині членами цього кооперативу є 17 фермерських господарств та 152 власника особистих селянських господарств.

Щорічний загальний обсяг реалізації кавунів на внутрішній ринок України досягає 14,0 тис т на суму 12,0 млн грн, у т. ч. 1–2 тис т щорічно експортується до країн Європейського Союзу

У табл. 1 наведено порівняльний аналіз господарської діяльності ФГ «Світанок» та кооперативу «Херсон-Експо» Голопристанського р-ну Херсонської обл. в середньому за 2016–2019 р., який наочно ілюструє переваги діяльності кооперативу над господарством. Так, господарство вирішило реалізувати частину продукції з поля, а частину – на оптовому ринку й отримало 100 тис грн чистого прибутку, тоді як кооператив підготував продукцію до реалізації, що дало змогу збільшити прибутковість підприємства майже в 2,5 рази порівняно з фермерським господарством і збільшити рівень рентабельності на 6,5%.

Необхідно підкреслити, що цей розрахунок є приблизним прикладом. Ціна кавунів може коливатися, так само як і вартість упаковок та перевезення. Однак, урахуовуючи значну різницю між заготівельною ціною продукції з поля в Україні та оптовою ціною у Західній Європі, дослідження цих ринків із метою пошуку вигіднішої пропозиції у багатьох випадках може збільшити прибутки. У середньому прибутковість становила 20%.

Наведений приклад демонструє, що сільгоспвиробники України можуть успішно експортувати вирощену продукцію на ринки ЄС. Розширення бізнесу на зовнішніх ринках дає змогу залучати нові експортні канали, диверсифікувати ринки збуту та сприяти зміцненню позиції виробника на ринку.

Для подальшого розвитку стабільного ринку зростаючого виробництва плодоовочевої продукції в Україні слід і надалі розвивати логістику (пакування, зберігання, транспортування і маркетинг). Чим сучаснішою є інфраструктура оптового ринку, тим чіткішим є розподіл сільськогосподарських та

Таблиця 1

**Порівняльний аналіз господарської діяльності ФГ «Світанок» та СГК «Херсон-Експо»
Голопристанського р-ну Херсонської обл., у середньому за 2015–2018 рр.**

Показник	Од. виміру	ФГ «Світанок»	СГК «Херсон-Експо»
Кількість продукції	тис. т	1,5	1,5
Вартість	тис. грн	750,0	750,0
Логістичні витрати, всього	тис. грн	-	505,2
у т. ч.			
– витрати на пакування та маркування продукції	тис. грн	-	335,0
– витрати на сертифікацію продукції	тис. грн	-	50,2
– адміністративні витрати	тис. грн	-	120,0
Повна собівартість	тис. грн	650,0	1155,2
Кількість реалізованої продукції	тис. т	1,5	1,4
Ціна реалізації 1 т	грн	0,5	1000,0
Виручка від реалізації	тис. грн	750,0	1400,0
Чистий прибуток	тис. грн	100,0	244,8
Рівень рентабельності	%	15,4	21,9

Джерело: власні дослідження

харчових продуктів, вищою є якість продуктів і коротшими та дешевшими (за рахунок централізації і більш ефективної організації) є період укладення угод, процедури, пов'язані із завантаженням і розвантаженням, а також інші логістичні процедури.

Висновки. Інноваційний розвиток в агропромисловому комплексі України відбувається, головним чином, за рахунок внутрішньої мотивації суб'єктів господарювання. Основне джерело фінансування інноваційної діяльності – це власні кошти суб'єктів господарювання.

Формування інноваційної системи в баштанництві відбувається за дуже несприятливих умов (недостатнє забезпечення наукової сфери матеріально-технічними ресурсами, обмеженість інформаційних ресурсів, утрата висококваліфікованих працівників тощо). Зараз більшість вітчизняних агропідприємств неспроможна виробляти високоякісну й конкурентоспроможну овочеву продукцію, що є наслідком таких негативних явищ, як: застарілий машинно-тракторний парк, диспаритет цін на продукцію промисловості й сільськогосподарства, постійне зростання цін на паливо-мастильні матеріали, недосконала кредитно-фінансова система і законодавча база та ін.

Для подальшої інтенсифікації виробництва та інноваційного розвитку галузі необхідні в першу чергу: модернізація виробництва, зберігання, транспортування та реалізації баштанної продукції; подальша спеціалізація та концентрація виробництва, створення асоціації різних форм кооперації і агрегації товаровиробників; залучення інвестицій, підвищення капіталізації виробництва, у тому числі з боку держави як головного регулятора умов формування ринкових відносин галузі; всебічне впровадження у виробництво високопродуктивних сортів і гібридів та ресурсо- й енергозберігаючих технологій їх вирощування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Володін С.А. Модель інноваційного розвитку аграрної науки на прикладі системи НААН України. *Інноваційна економіка*. 2014. № 3. С. 5–24.
2. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Геєця та ін.; НАН України. Київ, 2015. 336 с.
3. Логоша Р.В. Особливості інноваційного розвитку галузі овочівництва. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2017. Вип. 25. С. 86–91.

4. Вінченко І.І. Інноваційна діяльність аграрних підприємств: стан та пріоритети. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2012. № 1(5). С. 44–48.
5. Роганіна В.Є. Планування розвитку овочівництва на основі інновацій. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2013. № 8. С. 132–137.
6. Рудь В.П. Інноваційна діяльність на овочевому ринку та її роль у забезпеченні продовольчої безпеки. *Економіка та управління національним господарством*. 2016. Вип. 7. С. 138–144.
7. Саранчук Г.М. Інноваційний розвиток сільськогосподарства як основа підвищення його конкурентоспроможності. *Інноваційна економіка*. 2010. № 1. С. 26–32.
8. Скупський Р.М. Організаційно-економічні засади інноваційного розвитку промислового овочівництва в аграрних підприємствах: монографія. Херсон: Гринь Д.С., 2013. 442 с.
9. Янковська О.І. Особливості інновацій у сільському господарстві. *Економіка. Управління. Інновації*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_2_54 (дата звернення: 03.04.2020).
10. Гальчинська В.А. До питання стратегії розвитку овочівництва. *Агроінформ*. 2012. № 8–12. С. 12–13.
11. Лимар А.О. Баштанництво України: монографія. Миколаїв: Миколаївський державний аграрний університет, 2007. 232 с.
12. Площі, валові збори та врожайність сільськогосподарських культур за їх видами та по регіонах за 2019 рік (остаточні дані). URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/sg/pvzu/pvzu2019_xl_ost.zip (дата звернення: 08.04.2020).
13. Прокопа І.В., Беркута Т.В., Бетлій М.Г. Диференціація господарств населення за характером виробництва: наслідки ринкової трансформації. *Економіка і прогнозування*. 2010. № 3. С. 74–89.
14. Андрійчук В.Г. Внутрішня будова ринку сільськогосподарської продукції: теоретико-методологічний аспект. *Економіка АПК*. 2014. № 3. С. 29–35.
15. Сукупні витрати домогосподарств у 2019 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/source/arch/2019/pr_sukupni_vitr_19.pdf (дата звернення: 08.04.2020).
16. Мазнев Г.Є., Skudlarski J. Інноваційний розвиток техніки і технологій для аграрного виробництва. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2018. Вип. 191. С. 3–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtusg_2018_191_3 (дата звернення: 23.04.2020).
17. Володько І.К. Мікроелементи та стійкість рослин до стресових факторів. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2018. Вип. 191. С. 24–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdtusg_2018_191_24 (дата звернення: 23.04.2020).
18. Javadi F., Mahmood N. Growth, nodulation and yield response of soybean to biofertilizers and organic manures. *Pakistan J. of Botany*. 2010. Т. 42. № 2. Р. 863–871.
19. Супіханов Б.К. Розвиток ринків аграрної продукції: монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2009. 530 с.
20. Сич З.Д., Федосій І.О., Подпряттов Г.І. Післязбиральні технології доробки овочів для логістики і маркетингу. URL: http://www.agromage.com/stat_id.php?id=20097 (дата звернення: 23.04.2020).

REFERENCES:

- Volodin S.A. (2014). Model innovatsiinoho rozvytku ahrarnoi nauky na prykladi systemy NAAN Ukrainy [Model of innovative development of agrarian science on the example of NAAS of Ukraine system]. *Innovatsiina Ekonomika*, vol. 3, pp. 5–24. [in Ukrainian]
- Gejcz V.M. (ed) (2015). *Innovacijna Ukrayina 2020: nacionalna dopovid* [Innovative Ukraine 2020: national report]. Kyiv: NAN Ukrayiny, 336 p. [in Ukrainian]
- Lohosha R.V. (2017). Osoblyvosti innovatsiinoho rozvytku haluzi ovochivnytstva [Features of innovative development of the vegetable industry] *Naukovyi visnyk mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya "Ekonomika i menedzhment"*, vol. 25, pp. 86–91. [in Ukrainian]
- Vinichenko I.I. (2012). Innovatsiina diialnist ahrarnykh pidpriemstv: stan ta priorityty [Innovative activity of agricultural enterprises: state and priorities] *Biuletyn mizhnarodnoho nobelivskoho ekonomichnoho forumu*, vol. 1(5), pp. 44–48. [in Ukrainian]
- Rohanina V.Ye. (2013). Planuvannya rozvytku ovochivnytstva na osnovi innovatsii [Vegetable development planning based on innovations]. *Visnyk kharkivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu im. V.V. Dokuchaieva. Seriya "Ekonomichni nauky"*, vol. 8, pp. 132–137. [in Ukrainian]
- Rud V.P. (2016). Innovatsiina diialnist na ovochevomu rynku ta yii rol u zabezpecheni prodovolchoi bezpeky [Innovative activity in the vegetable market and its role in ensuring food security] *Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom*, vol. 7, pp. 138–144. [in Ukrainian]
- Saranchuk H.M. (2010). Innovatsiinyi rozvytok silskoho hospodarstva yak osnova pidvyschennia yoho konkurentosposobnosti [Innovative development of agriculture as a basis for increasing its competitiveness]. *Innovatsiina Ekonomika*, vol. 1, pp. 26–32. [in Ukrainian]
- Skupskiy R.M. (2013). Orhanizatsiino-ekonomichni zasady innovatsiinoho rozvytku promyslovoho ovochivnytstva v ahrarnykh pidpriemstvakh [Organizational and economic principles of innovative development of industrial vegetable growing in agricultural enterprises]. Kherson: Hrin D.S., 442 p. [in Ukrainian]
- Yankovska O.I. (2010). Osoblyvosti innovatsii u silskomu hospodarstvi [Features of innovations in agriculture]. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_2_54
- Halchynska V.A. (2012). Do pytannia stratehii rozvytku ovochivnytstva [On the question of vegetable development strategy]. *Ahroinkom*, vol. 8, pp. 12–13. [in Ukrainian]
- Lymar A.O. (2007). *Bashtannytstvo Ukrainy* [Melon growing in Ukraine]. Mykolaiv: Mykolaivskiy derzhavnyi ahrarniy universyte, 232 p. [in Ukrainian]
- Ploshchi valovi zbory ta urozhainist silskohospodarskykh kultur za yikh vydamy ta po rehionakh za 2019 rik (Ostatochni danni) [Areas, gross yields and yields of agricultural crops by their types and by regions for 2019 (final data)]. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/sg/pvzu/pvzu2019_xl_ost.zip
- Prokopa I.V., Berkuta T.V., Betlii M.H. (2010). Dyferentsiatsiia hospodarstv naselennia za kharakterom vyrobnytstva: naslidky rynkovoï transformatsii [Differentiation of households by the nature of production: the consequences of market transformation]. *Ekonomika i prohozuvannia*, vol. 3, pp. 74–89. [in Ukrainian]
- Andriichuk V.H. (2010). Vnutrishnia budova rynku silskohospodarskoi produktsii: teoretyko-metodolohichni aspekt [Internal structure of the market of agricultural products: theoretical and methodological aspect]. *Ekonomika APK*, vol. 3, pp. 29–35. [in Ukrainian]
- Sukupni vytraty domohospodarstv u 2019 rotsi [Total household expenditures in 2019]. URL: http://www.ck.ukrstat.gov.ua/source/arch/2019/pr_sukupni_vitr_19.pdf
- Mazniev I.Ye., Skudlarski J. (2018). Innovatsiinyi rozvytok tekhniki i tekhnolohii dlia ahrarnoho vyrobnytstva [Innovative development of machinery and technologies for agricultural production]. *Visnyk kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu silskoho hospodarstva imeni Petra Vasylenka*, vol. 191, pp. 3–18. [in Ukrainian]
- Volodko I.K. (2018). Mikroelementy ta stiikist roslyn do stresovykh faktoriv [Trace elements and resistance of plants to stress factors]. *Visnyk kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu silskoho hospodarstva imeni Petra Vasylenka*, vol. 191, pp. 24–38. [in Ukrainian]
- Javaid F., Mahmood N. (2010). Growth, nodulation and yield response of soybean to biofertilizers and organic manures. *Pakistan J. of Botany*. T. 42. № 2. P. 863–871.
- Supikhanov B.K. (2009). Rozvytok ryнкiv ahrarnoi produktsii. [Development of agricultural markets]. Kyiv: NNT IAE, 530 p. [in Ukrainian]
- Sych Z.D., Fedosii I.O., Podpriatov H.I. Pisliazbyralni tekhnolohii dorobky ovochiv dlia lohistyky i marketynhu [Post-harvest technologies of vegetable processing for logistics and marketing]. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/sg/pvzu/pvzu2019_xl_ost.zip

Стаття надійшла до редакції 21.05.2020.
The article was received 21 May 2020.